

**“MAJOLIS UN-NAFOIS” ASARIDA QO‘LLANILGAN ARABCHA SO‘ZLAR
VA ULARNING MAZMUNI**

Munisa SABIROVA

Yangi asr universiteti magistranti

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14806539>

Annotatsiya: Ushbu maqolada Alisher Navoiyning "Majolis un-nafois" asarida qo'llanilgan arabcha so'zlar va ularning mazmuni tahlil qilingan. Asarda qo'llanilgan arabcha so'zlarning diniy, falsafiy va badiiy ma'nolari o'rganilib, ularning asarning mazmunini chuqurlashtirishga va badiiy uslubini boyitishga xizmat qilishi ko'rsatib berilgan. Shu bilan birga, mazkur so'zlarning o'z davridagi madaniyat va adabiyot rivojida ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, "Majolis un-nafois", arabcha so'zlar, diniy atamalar, falsafiy mazmun, tazkira, badiiy uslub.

Аннотация: В этой статье анализируются арабские слова, использованные в "маджолис Ун-нафойс" Алишера Навои, и их содержание. Религиозные, философские и художественные значения арабских слов, использованных в произведении, были изучены, и было показано, что они служат для углубления содержания произведения и обогащения его художественного стиля. Вместе с тем, было выявлено значение этих слов в развитии культуры и литературы своего времени.

Ключевые слова: Алишер Навои, "маджолис Ун-нафойс", арабские слова, религиозные термины, философское содержание, Тазкира, художественный стиль.

Annotation: This article analyzes the Arabic words used in Alisher Nawai's "Majolis un-nafois" and their content. The work explores the religious, philosophical and artistic meanings of the Arabic words used in the work, showing that they serve to deepen the content of the work and enrich its artistic style. At the same time, the importance of these words in the development of culture and literature of their time is revealed.

Keywords; Alisher Navoi, "Majolis un-nafois", Arabic words, religious terms, philosophical content, tazkira, artistic style.

Alisher Navoiy o'z davrining yirik adibi, mutafakkiri va davlat arbobi sifatida o'zbek va jahon adabiyoti tarixida chuqur iz qoldirgan. Uning asarlari o'z davrining madaniy, ma'naviy va ijtimoiy hayotini chuqur aks ettiradi. Navoiyning "Majolis un-nafois" asari o'zining noyob mazmuni va uslubi bilan ajralib turadi. Ushbu asar muallifning tarjimai holi va adabiy qarashlarini ifoda etish barobarida, ko'plab arabcha so'z va iboralarga boyligi bilan ham alohida ahamiyatga ega. Bu maqolada Navoiyning mazkur asarida qo'llanilgan arabcha so'zlar, ularning mazmuni va asarning umumiy badiiy qimmatiga ta'siri haqida so'z yuritiladi.

Alisher Navoiy ijodi nafaqat o'zbek, balki butun sharq adabiyoti rivojiga katta ta'sir ko'rsatgan. Navoiyning arabcha so'zlarni ishlatishdagi mahorati uning ijodiy uslubining muhim jihatlaridan biridir. "Majolis un-nafois" asarida arabcha so'zlar

ALISHER NAVOIY ADABIY VA ILMIY MEROSINI O'RGANISH MASALALARI

xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

nafaqat lug'aviy ma'noni, balki ma'no kengligi va falsafiy tushunchalarni ifodalashda ham xizmat qilgan.

“Majolis un-nafois”ning mazmuni va o'rni.

“Majolis un-nafois” asari Alisher Navoiyning adabiyot va ilm-fan rivojiga qo'shgan ulkan hissasi hisoblanadi. Bu asar birinchilardan bo'lib tazkira janrida yozilgan bo'lib, o'z davridagi shoirlar, adabiyot ixlosmandlari va ijodkorlarning tarjimai holini, ularning ijodiga xos xususiyatlarni yoritadi. Navoiy asarda o'zining nazariy qarashlari va ijodiy mahoratini ko'rsatish bilan birga, arabcha va forsiy so'zlardan mohirona foydalangan.

Arabcha so'zlarning ma'naviy va falsafiy yuklamasi.

Arabcha so'zlar, xususan, “tavfiq” (Allohning yordam berishi), “rahmat” (mehrshafqat), “hikmat” (donolik) kabi atamalar ma'naviy hayotda chuqur o'rin tutgan. Navoiyning asarida bu so'zlar diniy-falsafiy qarashlarni o'quvchiga tushunarli yetkazish uchun ishlatilgan. Shuningdek, “haqiqat”, “marifat” kabi tushunchalar inson va olam munosabatlarini anglashga oid chuqur mulohazalarni keltirib chiqaradi.

Badiiy va poetik qimmat.

Navoiy arab tiliga oid “balog'at” va “fasohat” kabi badiiy atamalarni o'z ijodiy tamoyillarini tushuntirishda ko'p ishlatgan. Bu so'zlar asarning estetik qimmatini oshiradi. Misol uchun, Navoiyning shoirlarga bergan tavsiflarida bu atamalar orqali ijodiy mahoratga nisbatan yuksak talablar qo'yilgani ko'zga tashlanadi.

Arabcha atamalarning zamonaviy talqini.

Bugungi kunda Navoiyning ijodiy merosini o'rganishda arabcha so'zlarning zamonaviy tushunchalar bilan uyg'unligini ko'rish mumkin. Masalan, “zohir” va “botin” tushunchalari falsafiy tafakkurda hali ham chuqur o'rganilmoqda.

Arab tiliga oid so'zlar asarda ko'proq diniy, falsafiy va badiiy mazmunni chuqurlashtirish uchun qo'llanilgan. Arab tili, xususan, islom madaniyati va ilmining asosiy tili bo'lgani sababli, bu tilga oid so'zlar asarning ilmiy va madaniy qimmatini yanada oshiradi.

Asardagi arabcha so'zlar va ularning mazmuni.

Alisher Navoiy “Majolis un-nafois”da ishlatgan arabcha so'zlar asosan quyidagi ma'nolarni ifoda etish uchun xizmat qiladi:

1. Diniy va axloqiy tushunchalar:

Navoiy ko'pincha arab tilidan olingan diniy atamalarni ishlatadi. Masalan:

o “Haq” – bu so'z Ollohni yoki haqiqatni anglatadi. Navoiy ushbu atamani hayot va ijodiy jarayonning asosi sifatida tasvirlaydi.

ALISHER NAVOIY ADABIY VA ILMIY MEROSINI O'RGANISH MASALALARI

xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

o “Ilm” – bilimni anglatadi va inson kamoloti uchun muhim unsur sifatida ko‘rsatiladi.

o “Adolat” – bu tushuncha arab tilidan kirgan bo‘lib, odilona boshqaruv va insoniy munosabatlarni anglatadi.

2. Falsafiy va badiiy tushunchalar:

Navoiyning asarida falsafiy mazmunga ega arabcha so‘zlar ham ko‘p uchraydi.

Bular orasida:

o “Maqom” – insonning ruhan erishgan darajasi yoki holati.

o “Zikr” – Ollohni yod etish ma’nosida qo‘llanilgan.

o “Hikmat” – donishmandlik va chuqur fikrni anglatadi.

3. San’at va adabiyotga oid tushunchalar:

Asarda ishlatilgan arabcha badiiy atamalar orasida quyidagilar bor:

o “Balog‘at” – nutq yoki ijodning ravonligi va mazmundorligini ifodalaydi.

o “Fasohat” – so‘zning tozaligi va aniq ifodalanishini anglatadi.

o “Qasid” – arab adabiyotidan kirib kelgan janr bo‘lib, asarda poetik shaklni ifodalash uchun ishlatiladi.

4. Sifat va fazilatlar:

o “Karam” – saxovat va mehribonlikni bildiradi.

o “Adab” – odob-axloq va madaniyatni anglatadi.

Arabcha so‘zlarning asarning badiiy qimmatiga ta’siri.

“Majolis un-nafois”da qo‘llanilgan arabcha so‘zlar asarning badiiy va uslubiy boyligini oshirishga xizmat qiladi. Bu so‘zlar:

❖ Asarning mazmunini chuqurlashtirish: Arabcha atamalar o‘zining keng va ko‘p qirrali ma’nolari orqali Navoiy ijodining falsafiy va diniy mazmunini boyitadi.

❖ Davr ruhini aks ettirish: O‘rta asrlar davrida arab tili ilm-fan va madaniyatning asosiy tili bo‘lgani sababli, bu so‘zlar asarda muhim madaniy muhitni yaratadi.

❖ Estetik ta’sirni kuchaytirish: Arabcha so‘zlar badiiy ifoda vositasi sifatida o‘quvchida katta estetik zavq uyg‘otadi. Masalan, “fasohat” va “balog‘at” kabi so‘zlar ijodning yuksak badiiy talablarga mosligini ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, Alisher Navoiyning “Majolis un-nafois” asarida qo‘llanilgan arabcha so‘zlar va iboralar uning o‘z davrining madaniy-madaniy muhitini aks ettiruvchi nodir asar ekanligini tasdiqlaydi. Bu so‘zlar asarning mazmunini boyitib, Navoiy ijodini o‘ziga xos va yuksak darajada qadrlanishiga sabab bo‘lgan. Shu bilan birga, arabcha so‘zlarning mohirona qo‘llanilishi asarning nafaqat badiiy, balki ilmiy va ma’rifiy ahamiyatini ham oshiradi. Alisher Navoiy, arabcha

ALISHER NAVOIY ADABIY VA ILMIY MEROSINI O'RGANISH MASALALARI

xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

soʻzlardan unumli foydalanib, oʻz davri madaniyati va maʼnaviyatining yorqin timsolini yaratgan buyuk adib sifatida yodda qoladi.

Adabiyotlar roʻyxati

(Использованная литература/ References):

1. Nuriddinova, V. N. (2022). Alisher Navoiyning “Majolis un-nafois” asaridagi antroponimlarning derivatsion xususiyatlari. // International Conference on Developments in Education.
2. Rizayev Sh. “Oʻzbek mumtoz adabiyotining rivojlanish bosqichlari”. Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2018.
3. Ravshanova, T., & Karomatova, P. (2023). *Alisher Navoiy asarlarida ot va sifat soʻz turkumining qoʻllanishi (“Majolis un-nafois” asari misolida)*. // World of Science, 7(4), 54-58.
4. Mirzo Kenjabek. “Navoiy tazkiralari va adabiyot nazariyasi”. Toshkent: Oʻzbekiston nashriyoti, 2010.
5. Tojiboyeva, M. (2011). Alisher Navoiyning “Ilk devon”idagi arabcha soʻzlarning leksik-semantik talqini. // Navoiyshunoslik.